

Рецензія на монографію

КОВАЛЕНКО С. Д. СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВИХ РОЗРОБОК У СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ (друга половина XIX – 50-ті роки XX століття) : монографія / С. Д. Коваленко ; НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки ; наук. ред. В. А. Вергунов. Київ, 2018. 390 с. (Сер. «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії» ; кн. 109).

Сільське господарство України активно використовує старі традиційні технології, інноваційне оновлення йде в уповільненому темпі, що є однією з головних причин тривалого кризового стану аграрної сфери. Разом з тим, розвиток аграрної галузі проходить досить швидкими темпами в порівнянні з іншими галузями. Тому на сучасному етапі в практику сільськогосподарських товаровиробників повинні активно впроваджуватися нові технології та оновлені способи господарювання. Деякою мірою цьому мають сприяти галузеві історичні розвідки, що активно пропонують сучасні історики науки і техніки.

У зв'язку з таким станом в аграрній галузі, неабиякої актуальності набула монографія С.Д. Коваленко «Система організації впровадження наукових розробок у сільське господарство України (друга половина XIX – 50-ті роки XX століття)», яка є логічним продовженням серії її розвідок останніх років, присвячених цій проблемі. Попередні публікації авторки доводять визначальну роль низки наукових розробок у вітчизняному сільському господарстві у досліджуваний період, показують, що упродовж 30-х–50-х рр. минулого століття з'явилася і набула стрімкого розвитку колгоспна дослідна справа як нова система організації наукового забезпечення аграрного виробництва УРСР.

С.Д. Коваленко на основі історіографічного аналізу питання, використання повноцінної джерельної бази і синтезу сучасних методів дослідження доведено головну роль теоретико-методологічних та інституціональних чинників у формуванні системи організації впровадження наукових розробок у сільське господарство України впродовж століття, зокрема у становленні і розвитку

вітчизняної колгоспної дослідної справи. Процес дослідження вимагав аналізу широкого кола фахових наукових праць. Слід наголосити, що необхідність організації впровадження наукових розробок в сільське господарство доводили вітчизняні вчені, працівники дослідних станцій, сільськогосподарських структур та ін. Звичайно результати власних досліджень, спостережень, прийомів, навичок, що їх проводили тоді в різних галузях сільського господарства, вони оприлюднювали у фахових періодичних та окремих наукових та науково-популярних виданнях.

Авторка аргументовано висвітлила системний характер колективного дослідництва, поглибила аналіз його основних теоретичних складників. Вона встановила специфіку теоретизації і концептуалізації системи організації впровадження наукових розробок у сільське господарство України, сформулювала тезу про її інтернаціональний характер, а також виділила та комплексно оцінила українську складову в контексті становлення і розвитку світової галузевої дослідної справи, показала її синтезуючу і генеруючу роль у вирішенні актуальних проблем практично всіх галузей сільського господарства;

С.Д. Коваленко використала цінний фактологічний матеріал і суттєво заповнила прогалину в історіографії даної проблеми. Джерелознавчу основу дослідження складають документи Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Державного архіву м. Києва та фондів Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України. Оскільки напрацювання з даного напрямку наукової роботи має й Інститут історії аграрної науки, освіти та техніки ННСГБ НААН, тому великою увагою авторки користувалися саме збірники історичних документів та матеріалів, укладені фахівцями Інституту, основою наповнення яких є ретроспективна документна інформація з досліджуваного періоду, що зберігається у фондах вищеперелічених державних архівів України.

Авторка окреслила соціально-політичні і економічні чинники забезпечення сільського господарства України впродовж другої половини XIX – середини XX ст. в контексті розгортання історичних подій на вітчизняних землях, з'ясувала, що поруч із веденням сільського господарства системно розвивалося проведення колективних дослідів із питань найпростіших прийомів удосконалення сільськогосподарського виробництва, обробітку ґрунту, з'ясування доцільності внесення на певній території мінеральних добрив, випробування сортів різних польових рослин, травосіяння, поліпшення луків, вирощування кукурудзи і коренеплодів, використання для посіву насіння високої якості та ін. Вона показала вплив соціально-політичних і економічних умов на розвиток колгоспної дослідної справи в країні спочатку у вигляді хат-лабораторій (1934–1948), потім будинків агрикультури та колгоспних дослідних станцій (1949–1960). Продемонструвала, що колгоспна дослідна справа проіснувала в активній формі реального експериментаторства на новітній для свого часу науковій основі для потреб місцевих ґрунтово-кліматичних умов деякою мірою як доповнююча демонстраційна альтернатива класичного галузевого дослідництва.

У монографії представлено діяльність центрів управління сільськогосподарською дослідною справою в країні у 20-ті – 50-ті рр. XX ст.), зокрема роботу Сільськогосподарського наукового комітету України (1918–1927) з координації галузевих досліджень; Науково-консультаційну раду НКЗС УСРР (1927–1930) як об'єднання з управління аграрними питаннями; Всеукраїнську академію сільськогосподарських наук – керівний осередок сільськогосподарської дослідної справи в Україні (1931–1935); вклад Сектору науково-дослідних установ НКЗС УСРР/УРСР (1935–1945) у впровадження сільськогосподарських наукових розробок; координацію науки й дослідної справи в межах Відділу сільськогосподарських наук АН УРСР (1945–1956).

Не можна не погодитися з міркуваннями авторки, яка справедливо зазначає, що Всесоюзний науково-дослідний інститут наукових методів посіву у другій

половині 30-х рр. минулого століття став координатором роботи хат-лабораторій для потреб колгоспної дослідної справи. Досліджено його діяльність за трьома етапами як: лабораторії нових методів посіву (початок 1936 р.), станції нових методів посіву сільськогосподарських культур (початок 1937 р.), Всесоюзного науково-дослідного інституту наукових методів посіву (від кінця 1937 р.). Під його керівництвом було впроваджено у практику дослідження на чолі з хатами-лабораторіями щодо низки питань: яровизації або ж стадійного розвитку рослин, згідно з теорією академіка Т.Д. Лисенка; літніх посадок картоплі в південних регіонах УСРР; норм висіву і ширини міжрядь для основних польових культур; використання сконструйованих спеціальних сівалок; досліджень продуктивності цукрового і кормового буряка та інших. Вирішення всіх питань націлювалися на виконання основного завдання уряду з підвищення врожайності сільськогосподарських культур і підняття рівня тваринництва.

У монографії також позиціонується внесок у систему організації впровадження наукових розробок у сільське господарство України вчених, практиків, державних діячів, зокрема ідеологів і теоретиків колгоспної дослідної справи – В.Р. Вільямса, Д.Ю. Камищенко, Т.Д. Лисенка, Т.С. Мальцева, І.В. Мічуріна, П.П. Постишева та інших.

Монографія С.Д. Коваленко дає можливість досягнути під принципово новим кутом зору системну організацію впровадження наукових розробок у сільське господарство України другої половини XIX – 50-х рр. XX ст., яку можна стовідсотково розглядати з позиції справжнього уроку для сучасників, адже в ній проаналізовано і висвітлено результати першого в українській історіографії комплексного дослідження з даної проблеми.

**Доктор історичних наук, старший науковий співробітник,
директор Українського науково-дослідного інституту
спирту і біотехнології продовольчих продуктів**

Р.В. БЕЙ